

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова

О.В. БОБІНА, Д.А. ДЮНДІН, І.В. КОРОСТИЛЬОВА

СОЦІОЛОГІЯ

РОБОЧА НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

Рекомендовано Методичною радою НУК
як методичні вказівки

Миколаїв 2004

Бобіна О.В., Дюндін Д.А., Коростильова І.В. Соціологія. Робоча навчальна програма: Методичні вказівки. – Миколаїв: НУК, 2004. – 24 с.

Кафедра соціально-гуманітарних дисциплін

Робоча навчальна програма включає тематичний план лекцій, плани семінарських занять та дидактичні матеріали для їх проведення, засоби контролю знань студентів, список рекомендованої літератури. Це дає змогу ознайомитись зі змістом навчального курсу "Соціологія" і опанувати його основні теми не лише під керівництвом викладача, а й самостійно.

Вказівки призначені для самостійної підготовки студентів стаціонарної форми навчання вищих навчальних закладів негуманітарного профілю.

Рецензент канд. філос. наук, доц. В.П. Кисляков

1. МЕТА І ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ

Навчальний курс "Соціологія" передбачає знайомство та засвоєння студентами базових понять соціологічної науки, вироблення на їх основі навичок аналізу соціальних процесів, що відбуваються.

В результаті опанування курсу студент повинен уміти розкривати зміст основних понять кожної теми; засвоїти необхідні соціологічні терміни, вміти давати їм конкретну характеристику, аналізувати специфіку соціальних явищ і процесів у суспільстві, відстоювати й аргументувати свої погляди на політичні події та процеси.

Робоча навчальна програма повинна допомогти студенту в його самостійній роботі. Короткий зміст лекцій орієнтує студента на те, що він повинен засвоїти з курсу та на що має звернути увагу. Теми семінарських занять дають змогу уважно та ретельно опрацювати матеріал, поданий на лекції. Рекомендована до семінарів література – це мінімум, необхідний для підготовки до семінару. Пізнавальний пошук студента не обмежується, він може користуватись іншими джерелами для підготовки до семінару, заліку, екзамену. Контрольні питання дозволяють заздалегідь підготуватись до заліку чи екзамену.

Робоча навчальна програма не є догмою. До неї можуть вноситись певні зміни. Перш за все, самі студенти можуть пропонувати нові теми лекцій, нові форми та методи навчального процесу.

2. ЗМІСТ КУРСУ

Тема 1. Предмет, структура та функції соціології

Соціально-культурні та наукові передумови виникнення соціології як науки. Місце соціології в системі суспільствознавства, її зв'язок з іншими науками.

Об'єкт і предмет соціології. Специфіка соціологічного аналізу соціальних явищ. Категорії та закони соціології.

Структура та рівні соціологічного знання. Загальні, спеціальні та галузеві соціологічні теорії. Емпіричні соціологічні дослідження. Фундаментальні та прикладні дослідження.

Основні функції соціології як науки: гносеологічна, теоретико-методологічна, описова, інформаційна, прогностична, реформаційна, світоглядна тощо.

Соціологія та проблема наукового управління суспільством. Значення соціології для розв'язання соціально-економічних і політичних проблем модернізації українського суспільства.

Тема 2. Основні етапи розвитку соціології як науки

Історичні, економічні та соціальні передумови виникнення соціології. Ідеї нової науки про суспільство А. Сен-Сімона. Позитивізм О. Конта і початок академічної історії соціології. Органіцистська теорія суспільства Г. Спенсера.

Соціологія марксизму: теорія соціального конфлікту, економічні детермінанти історичного розвитку суспільства.

Психологічний напрям у соціології XIX ст. та його вплив на розвиток соціології (Г. Лебон, Г. Тард, Ч. Кулі, У. Мак-Дугалл, З. Фрейд та ін.).

Ідея розуміючої соціології. Теорія соціальної дії М. Вебера. Концепція соціологізму Е. Дюркгейма. Розвиток соціологічної думки в Росії. Основні напрямки. Становлення та розвиток соціологічної думки в Україні. Соціологічна проблематика у творчості М. Драгоманова, М. Ковалевського, О. Потебні, І. Франка, М. Грушевського, М. Шаповала, Б. Кістяковського та інших представників української суспільно-політичної думки.

Особливості розвитку соціології у XX ст. Розвиток соціологічної теорії та емпіричних досліджень у США (Ч. Кулі, Дж. Мід,

Дж. Хоманс). Чиказька соціологічна школа: дослідження проблем соціальної екології, соціології міста, девіантної поведінки та ін. Розвиток концепції політичного класу і теорії еліт Г. Моска та В. Парето. Структурно-функціональна соціологія Т. Парсонса, Р. Мертона. Інтегральна соціологія П. Сорокіна, Дж. Хоманса і П. Блау про механізми соціального обміну та ін.

Тема 3. Суспільство: сутність, типи, тенденції розвитку

Поняття суспільства. Головні ознаки суспільства та його структурні елементи. Типологія суспільств: традиційне, індустріальне, постіндустріальне. Закономірності еволюції суспільства. Поняття соціального прогресу. Критерії, тенденції та механізми соціального прогресу. Глобальні процеси сучасного суспільного розвитку: урбанізація, модернізація, інформаційна революція. Трансформаційні процеси в Україні: напрямки, протиріччя, проблеми ефективності. Поняття соціальної взаємодії та соціальних контактів. Типологія соціальної взаємодії.

Тема 4. Особистість у системі соціальних зв'язків

Поняття особистості в соціології. Основні ознаки особистості.

Соціальний статус та соціальні ролі особистості. Внутрішньо-рольові та міжрольові конфлікти, шляхи їх подолання.

Соціалізація індивідів та її основні етапи. Соціалізація як цілеспрямований (навчання, виховання) і стихійний вплив соціальних факторів. Основні чинники та канали соціалізації особистості. Поняття ресоціалізації особистості в умовах суспільної трансформації.

Тема 5. Основні соціальні інститути суспільства

Поняття соціального інституту. Соціальні інститути як регулятори суспільних відносин. Ознаки процесу інституалізації.

Ознаки соціальних інститутів (кодекси поведінки, символічні культурні ознаки, ідеологія, утилітарні культурні ознаки та ін.). Функції та дисфункції соціальних інститутів: явні та латентні. Взаємозв'язок між інститутами.

Основні соціальні інститути: економіка, політика, сім'я, освіта, релігія, їх характеристика.

Тема 6. Соціальна структура та соціальна стратифікація

Поняття соціальної структури суспільства, її основні елементи. Соціальна стратифікація як центральне поняття при аналізі соціального. Види соціальної стратифікації (закрита та відкрита).

Природа та причини соціальної нерівності. Основні методологічні підходи до вирішення питань про сутність та перспективи розвитку соціальної стратифікації.

Теорії функціоналізму (Е. Дюркгейм, К. Девіс, У. Мур, Т. Парсонс). Теорії конфлікту (К. Маркс, М. Вебер, Р. Дарендорф). Теорії еволюціоналізму (Г. і Д. Ленські). Критерії вимірювання стратифікації.

Поняття соціальної мобільності. Типи соціальної мобільності сучасного суспільства (вертикальна, горизонтальна, міжгенераційна, індивідуальна, групова, структурна). Об'єм, дистанція, канали мобільності. Маргінали та маргінальні верстви.

Поняття соціальної групи. Головні ознаки соціальної групи. Види соціальних груп: первинні, вторинні, цільові, умовні, корпоративні.

Квазігрупи, види квазігруп: аудиторія, публіка, натовп, соціальні кола.

Тема 7. Соціальний контроль

Норми, цінності та санкції як основні елементи соціального контролю.

Функції соціального контролю. Соціальні норми та їх види. Функції соціальних норм. Соціальні санкції. Типологія соціальних санкцій. Самоконтроль. Агенти формального та неформального контролю. Методи контролю. Суспільна думка як агент соціального контролю.

Девіантна поведінка. Типологія соціальних відхилень (культурні та психічні, індивідуальні та групові, первинні та вторинні, культурно-узгоджувальні та культурно-засуджувальні).

Головні вияви девіантної поведінки (злочинність, алкоголізм, наркоманія, суїцид та ін.) Соціологічні теорії, які пояснюють причини девіації.

Тема 8. Методологія та методи соціологічного дослідження

Програмування та організація дослідження. Основні елементи програми дослідження. Сутність вибірки в соціальному дослідженні. Суцільне та вибіркове обстеження. Генеральна та вибіркова сукупність, репрезентативність вибірки.

Опитування як метод збору інформації. Різновиди опитування. Переваги, недоліки та цільове призначення різних видів опитування.

Специфіка анкетування у соціальному дослідженні. Види анкетного опитування. Типи питань і особливості їх використання. Основні правила побудови опитування.

Особливості інтерв'ю у соціологічному дослідженні. Експертне опитування в соціології.

Спостереження у соціології: його переваги та недоліки. Види спостереження. Методи аналізу документів. Традиційний аналіз і контент-аналіз. Метод експерименту в соціології.

3. ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Соціологія як наука про суспільство

1. Соціально-культурні та наукові передумови формування соціології.

2. Сучасне розуміння соціології як науки. Об'єкт та предмет соціології.

3. Структура та рівні соціологічного знання.

4. Основні функції соціології.

5. Місце та роль соціології в сучасному світі.

Основні поняття: соціологія, об'єкт і предмет, соціальне, функції соціології, соціальне пізнання.

Реферати

1. Сучасні соціологи про майбутнє соціології.

2. Сучасні дискусії про предмет соціології.

3. Соціально-інженерні функції соціології.

Рекомендована література

Навчальна

1. *Лукашевич М.П., Туленков М.В.* Соціологія: Навч. посіб. – К.: Вища шк., 1996.
2. *Павліченко П.П., Литвиненко Д.А.* Соціологія: Навч. посіб. – К.: Наук. думка, 2000.
3. *Попова І.М.* Соціологія. Пропедевтичний курс. – К.: Тандем, 1996.
4. *Попова И.М.* Социология. Введение в специальность: Учебник. – К.: Высшая шк., 1998.
5. Соціологія: Підруч. / За заг. ред. *В.П. Андрущенко, Н.І. Горлача.* – К.: Вища шк., 1998.

Наукова

1. *Дюркгейм Э.* Социология и социальные науки // *Философская и социологическая мысль.* – 1992. – № 5.
2. К дискуссии о предмете социологии // *Социс.* – 1991. – № 7, 9, 11.
3. *Комаров М.С.* Размышления о предмете социологии // *Социс.* – 1990. – № 11.

Тема 2. Основні етапи розвитку соціології як науки

Семинар 1

1. Позитивізм О. Конта і початок академічної історії соціології.
2. Натуралістичний напрямок в соціології (Г. Спенсер, Л. Гумплович та ін.).
3. Психологічний напрямок в соціології (Г. Леон, Г. Тард, Дж.Г. Мід, Ф. Тьонніс).
4. Соціологічна концепція марксизму.

Семинар 2

1. Соціологія Е. Дюркгейма.
2. Соціологія М. Вебера.
3. Основні школи та теорії сучасної соціології (функціоналізм, структуралізм, структурний функціоналізм, теорія соціального обміну та ін.).
4. Соціологічна думка в Україні (М. Грушевський, М. Шаповал, Б. Кістяковський та ін.).

Основні поняття: соціальні факти, позитивізм, закон класифікації наук, закон трьох стадій О. Конта, соціальний еволюціонізм, соціальний дарвінізм, психологізм в соціології, символічний інтеракціонізм, матеріалістичне розуміння історії, суспільно-економічна формація, соціологізм Е. Дюркгейма, "розуміюча соціологія", "ідеальний тип", парадигма.

Реферати

1. Основні ідеї П.А. Сорокіна та етапи їх формування.
2. Різноманітність теоретико-методологічних напрямів у російській соціології другої половини XIX–поч. XX ст.
3. Соціологічна діяльність М. Грушевського.
4. Соціологічні погляди М. Хвильового.
5. Позитивістський еволюціонізм в соціології XIX ст.
6. Теоретичні та соціальні передумови формування соціології як науки.
7. Зміст соціологічної теорії марксизму.
8. Психологічна соціологія кінця XIX ст.: основні течії та представники.
9. Структурно-функціональний напрямок в соціології.
10. Розвиток соціології середнього значення в 60-ті рр. XX ст.
11. Різноманітність теоретико-методологічних напрямів у сучасній соціології.
12. Немарксистські конфліктологічні теорії.
13. Соціологія постіндустріального розвитку.
14. Парадокси розвитку радянської соціології.
15. Соціально-політична думка XX ст. в Україні.

Рекомендована література

Навчальна

1. *Захарченко М.В., Погорілий О.І.* Історія соціології від античної до початку XX ст. – К.: Либідь, 1993.
2. *История социологии: Учеб. пособие / Под общ. ред. А.Н. Елеукова и др.* – Минск: Вышайша шк., 1993.
3. *Погорілий О.І.* Соціологічна думка XX ст. – К.: Либідь, 1996.
4. *Ручка А.А., Танчер В.В.* Курс истории теоретической социологии. – К.: Наук. думка, 1995.
5. *Ручка А.А., Танчер В.В.* Очерки истории социологической мысли. – К.: Наук. думка, 1995.

Наукова

1. Арон Р. Этапы развития социологической мысли / Под общ. ред. П. С. Гуревича. – М.: Прогресс, 1993.
2. Гофман А.Б. Семь лекций по истории социологии: Учеб. пособие. – М.: Наука, 1997.
3. История буржуазной социологии XIX–нач. XX века / Отв. ред. И.С. Кон. – М.: Политиздат, 1979.
4. Капитонов Э.А. Социология XX века. История и технология: Учеб. пособие. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1996.
5. Тексты по истории социологии XIX–XX веков: Хрестоматия. – М.: Гардарики, 1994.

Тема 3. Суспільство як соціальна система

1. Сутність поняття "суспільство". Ознаки суспільства.
2. Суспільство як система:
сутність категорії "соціальна дія";
зміст поняття "соціальна взаємодія";
характеристика соціальних зв'язків та відносин.
3. Типологія суспільства.
4. Концепції еволюційного розвитку суспільства.
5. Соціальний прогрес: механізм, критерії та тенденції.

Основні поняття: суспільство, соціальна структура, країна, держава, система, соціальна система, соціальна дія, соціальна взаємодія, соціальні зв'язки, соціальні відносини, соціальні зміни, соціальний еволюціонізм, теорія індустріального суспільства, теорія постіндустріального суспільства, соціальна революція, соціальний прогрес, регрес, модернізація і трансформація суспільства.

Реферати

1. Протиріччя розвитку сучасного суспільства.
2. Актуальні проблеми соціальної екології в розвитку суспільства та природи.
3. Екологічні проблеми сучасного міста.

Рекомендована література

Навчальна

1. Американская социологическая мысль: Тексты / Под ред. В.И. Добренького. – М.: АСТ–Пресс, 1994.

2. *Афанасьев В.Г.* Системность и общество. – М.: Политиздат, 1982.

3. *Вебер М.* Избранные произведения. – М.: Политиздат, 1990.

4. *Хоманс Дж.* Современная социальная психология: Социальное поведение как обмен: Учеб. пособие. – М.: Изд-во МГУ, 1984.

Наукова

1. *Кравченко А.И.* Основы социологии: Учеб. пособие. – М.: Логос, 1998.

2. *Лукашевич Н.П., Туленков Н.В.* Введение в социологию. – К.: Высшая шк., 1996.

3. *Радугин А.А., Радугин К.А.* Социология: Учеб. пособие. – М.: Центр, 1999.

4. *Смелзер Н.* Социология. – М.: Феникс, 1994.

5. Соціологія: Підруч. / За заг. ред. *В.П. Андрущенко, Н.І. Горлача.* – К.: Вища шк., 1998.

6. Социология. Основы общей теории: Учеб. пособие / Под ред. *Г.В. Осипова, А.В. Кабыщи.* – М.: Центр, 1996.

Тема 4. Соціалізація як процес засвоєння соціального досвіду

1. Сутність процесу соціалізації. Адаптація та інтеріоризація як дві фази процесу соціалізації.

2. Етапи соціалізації.

3. Характеристика сучасних моделей соціалізації:
теорія розвитку особистості (Ч. Кулі, Дж. Мід);
психоаналітичні теорії (З. Фрейд, Е. Еріксон);
диспозиційна теорія саморегуляції соціальної поведінки особистості (В.О. Ядов).

4. Ресоціалізація особистості. Проблеми ресоціалізації.

5. Соціальний статус та ролі особистості.

Основні поняття: людина, індивід, індивідуальність, особистість, соціалізація, агенти соціалізації, адаптація, інтеріоризація, ресоціалізація, соціальний статус, соціальна роль.

Реферати

1. Соціальне та біологічне в людині.

2. Соціальна спрямованість особистості.

3. Типологічний аналіз особистості.

4. Проблеми соціалізації особистості в сучасному світі.

Рекомендована література

Навчальна

1. Волков Ю.Г., Мостовая И.В. Социология: Учеб. пособие. – М.: Гардарики, 1986.
2. Кравченко А.И. Основы социологии: Учеб. пособие. – М.: Логос, 1997.
3. Лукашевич Н.П., Туленков Н.В. Соціологія: Навч. посіб. – К.: Вища шк., 1998.
4. Павліченко П.П., Литвиненко Д.А. Соціологія: Навч. посіб. – К.: Наук. думка, 2000.
5. Сорокин П.А. Человек. Цивилизация. Общество. – М.: Общество, 1998.
6. Соціологія: Підруч. / За заг. ред. В.П. Андрущенко, Н.І. Горлача. – К.: Вища шк., 1998.
7. Социология: Учебник / Под ред. В.Н. Лавриненко. – М.: Мысль, 1998.
8. Фролов С.С. Основы социологии: Учеб. пособие. – М.: Логос, 1997.
9. Якуба Е.А. Социология: Учеб. пособие. – Х.: Константа, 1996.

Наукова

1. Акуи М. Личность в исламе // Социс. – 1989. – № 2.
2. Берн Э. Развитие Я-концепции и воспитание. – Минск: Попурри, 1986.
3. Кон И.С. НТР и проблема социализации молодежи. – М.: Политиздат, 1987.
4. Москаленко В.В. Социализация личности (Философский аспект). – К.: Наук. думка, 1986.
5. Мудрик А.В. Социализация в смутное время. – М.: Наука, 1991.

Тема 5. Соціальні інститути як елементи соціальної структури суспільства

1. Зміст поняття "соціальний інститут". Види соціальних інститутів.
2. Процес інституціалізації.
3. Ознаки соціального інституту.
4. Функції та дисфункції соціальних інститутів.
5. Характеристика основних соціальних інститутів.

Основні поняття: соціальний інститут, соціальна потреба, інституціалізація, функції та дисфункції соціальних інститутів.

Реферати

1. Зв'язок політики та соціальної структури суспільства.
2. Соціальні механізми функціонування економіки.
3. Історичний характер сім'ї як соціального інституту.
4. Соціальні проблеми відносин між поколіннями.
5. Міжнаціональні шлюби.
6. Студентська родина, її проблеми.
7. Освіта як найважливіший інститут соціалізації.
8. Проблеми розвитку сучасної сім'ї.

Рекомендована література

Навчальна

1. *Кравченко А.И.* Основы социологии: Учеб. пособие. – М.: Логос, 1997.
2. *Радугин А.А., Радугин К.А.* Социология: Учеб. пособие. – М.: Центр, 1998.
3. *Смелзер Н.* Социология. – М.: Феникс, 1994.
4. Соціологія: Підруч. / За заг. ред. *В.П. Андрущенко, Н.І. Горлача.* – К.: Вища шк., 1998.
5. *Фролов С.С.* Основы социологии: Учеб. пособие. – М.: Логос, 1997.
6. *Якуба Е.А.* Соціологія. – Х.: Константа, 1996.

Наукова

1. *Войтович С.* Проблема соціальних інститутів у соціології // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 1999. – № 2.
2. *Головаха О., Паніна Н.* Пострадянська деінституціалізація та становлення нових соціальних інститутів в українському суспільстві // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2001. – № 4.
3. *Гурко Б.И.* Студенческая семья. – М.: Политиздат, 1988.
4. *Заславская Т.И., Рывнина Р.В.* Социология экономической жизни. – Новосибирск: Наука. Сиб. отделение, 1991.
5. *Мацковский М.С.* Социология семьи. – М.: Наука, 1989.
6. *Нечаев В.Я.* Социология образования. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1992.

Тема 6. Соціальна структура суспільства

1. Соціальна структура як найважливіша характеристика суспільства.

2. Соціальний статус та ролі – елементи, що пов'язують соціальну структуру суспільства.

3. Національно-етнічна структура суспільства.

4. Соціально-поселенська структура суспільства.

Основні поняття: соціальна структура, етнічні спільності, етнос, етнічність, урбанізація.

Реферати

1. Особливості розвитку соціальної структури в Україні.

2. Проблеми міграції та еміграції.

3. Проблеми міжнаціональних відносин.

4. Етнос і політична влада.

Рекомендована література

Навчальна

1. Волков Ю.Г., Мостовая И.В. Социология: Учеб. пособие. – М.: Гардарики, 1998.

2. Гидденс Э. Социология. – Челябинск: Изд-во Челябинского ун-та, 1991.

3. Кравченко А.И. Основы социологии: Учеб. пособие. – М.: Логос, 1998.

4. Кравченко А.И. Социальная структура: статус и роли // Социально-политический журнал. – 1996. – № 2.

5. Павліченко П.П., Литвиненко Д.А. Соціологія: Навч. посіб. – К.: Наук. думка, 2000.

6. Смелзер Н. Социология. – М.: Феникс, 1994.

7. Соціологія: Підруч. / За заг. ред. В.П. Андрущенко, Н.І. Горлача. – К.: Вища шк., 1998.

8. Социология. Основы общей теории / Под ред. Г.В. Осипова, Л.Н. Москвича. – М.: Прометей, 1996.

9. Фролов С.С. Основы социологии: Учеб. пособие. – М.: Логос, 1997.

10. Якуба Е.А. Социология: Учеб. пособие. – Х.: Константа, 1996.

Наукова

1. *Гумилев Л.Н.* Этнические процессы: статусы и роли // Социс. – 1992. – № 1.
2. *Кочетов А.* Истоки новой социальной структуры // Свободная мысль. – 1993. – № 9.
3. *Матяш С.* Человек в городе. – К.: Наук. думка, 1990.

Тема 7. Соціальна стратифікація суспільства та соціальна мобільність

1. Марксистсько-ленінська теорія класів і теорія стратифікації – два методологічні підходи в дослідженні соціальної структури.
2. Порівняльна характеристика соціальної структури соціалістичного та капіталістичного суспільства.
3. Соціальна структура сучасного українського суспільства.
4. Соціальна мобільність. Види соціальної мобільності.
5. Канали соціальної мобільності.

Основні поняття: соціальна стратифікація, страта, соціальна нерівність, ієрархія, класи, верстви, соціальна мобільність, канали соціальної мобільності, маргінальність.

Реферати

1. Концепція М. Вебера про сутність, витоки та тенденції розвитку соціальної нерівності.
2. К. Маркс про причини соціальної нерівності та перспективи її розвитку.
3. П. Сорокін про форми соціальної стратифікації.
4. Маргінальність соціальних груп в умовах якісного оновлення суспільства.

Рекомендована література

Навчальна

1. *Кравченко А.И.* Основы социологии: Учеб. пособие. – М.: Логос, 1998.
2. Основы социологии: Хрестоматия / Авт. кол. под рук. *В.И. Астаховой.* – Х.: Изд-во ХГУ, 1997.
3. *Павліченко П.П., Литвиненко Д.Л.* Соціологія: Навч. посіб. – К.: Наук. думка, 2000.
4. *Смелзер Н.* Социология. – М.: Феникс, 1994.

5. Соціологія: Підруч. / За заг. ред. *В.П. Андрущенко, Н.І. Горлача*. – К.: Вища шк., 1998.

6. Социология. Основы общей теории: Учеб. пособие / Под ред. *Г.В. Осипова*. – М.: Логос, 1995.

7. *Фролов С.С.* Основы социологии. – М.: Логос, 1997.

8. *Якуба Е.А.* Социология: Учеб. пособие. – Х.: Константа, 1996.

Наукова

1. *Беляева Л.А.* Средний слой российского общества: проблема обретения социального статуса // Социс. – 1993. – № 10.

2. *Бозрикова Л.В., Докторова Л.Р., Лебедев П.Н.* На вершине управленческой пирамиды // Социс. – 1990. – № 1.

3. *Веблен Т.* Теория праздного класса. – М.: Прогресс, 1984.

4. *Восленский М.С.* Номенклатура. – М.: Политиздат, 1991.

5. *Гидденс Э.* Стратификация и классовая структура // Социс. – 1992. – № 9.

6. *Заславская Т.И.* Бизнес-слой российского общества // Социс. – 1995. – № 3.

7. *Комаров М.С.* Социальная стратификация и социальная структура // Социс. – 1992. – № 7.

8. Соціальна стратифікація і політика // Політична думка. – 1993. – № 7.

9. Социальная структура и стратификация в условиях формирования гражданского общества в России. – М.: Наука, 1995.

10. Социальная структура на пути перестройки // Социс. – 1989. – № 1.

Тема 8. Девіантна поведінка

1. Сутність девіації, її види.

2. Соціологічні теорії, що пояснюють девіації.

3. Головні вияви девіантної поведінки.

4. Механізми соціального контролю, які сприяють зменшенню девіантної поведінки.

5. Актуальність вивчення девіації в сучасному українському суспільстві.

Основні поняття: соціальні норми, соціальний контроль, соціальні санкції, девіантна поведінка, культурний релятивізм, деліквентна поведінка, соціальна аномія, конформізм, інновація, ритуалізм, ретретизм.

Реферати

1. Теорія соціальної аномії Е. Дюркгейма.
2. Біологічні та психологічні трактовки причин девіації.
3. Р. Мертон про девіантну поведінку.
4. Наркоманія та наркомани в системі соціальних відхилень.
5. Алкоголізм як вид девіантної поведінки.
6. Суїцид як вид девіантної поведінки.
7. Соціальні відхилення в молодіжному середовищі.

Рекомендована література

Навчальна

1. *Кравченко А.И.* Основы социологии: Учеб. пособие. – М.: Логос, 1997.
2. *Павліченко П.П., Литвиненко Д.А.* Соціологія: Навч. посіб. – К.: Наук. думка, 2000.
3. Социология: Курс лекций: Учеб. пособие / *Ю.Р. Волков, В.Н. Нечипуренко* и др. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1999.
4. *Фролов С.С.* Основы социологии: Учеб. пособие. – М.: Логос, 1997.
5. *Якуба Е.А.* Социология: Учеб. пособие. – Х.: Константа, 1996.

Наукова

1. *Балабанова Л.Н.* Судебная психопатология (вопросы определения нормы и отклонений). – Донецк: Сталкер, 1998.
2. *Габияни А.А.* Наркомания и наркоманы: на краю пропасти. – М.: Наука, 1991.
3. *Дюркгейм Э.* Самоубийство. Социологический этюд. – С.Пб.: Нотабене, 1998.
4. *Кудрявцев В.Н.* Правовое поведение. Норма и патология. – М.: Наука, 1982.
5. *Ленцова Л.А., Шурупова М.Ф.* Социальная теория девиантного поведения // Социально-политический журнал. – 1993. – № 4.
6. *Мертон Р.* Социальная структура и аномия // Социс. – 1992. – № 3, 4.
7. *Паніна Н.* Молодь України: структура цінностей, соціальне самопочуття та морально-психологічний стан в умовах тотальної аномії // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2001. – № 1.
8. *Смелзер Н.* Девиация и социальный контроль // Социс. – 1992. – № 1.

9. *Сорокин П.* Человек. Цивилизация. Общество / Под общ. ред. *А.Ю. Согомонова.* – М.: Политиздат, 1992.

10. *Фромм Э.* Анатомия человеческой деструктивности. – М.: Прогресс, 1994.

Тема 9. Методи збору первинної соціологічної інформації

1. Пізнавальні можливості методу опитування. Види опитування:

анкетування, його переваги та недоліки;
інтерв'ювання, його переваги та недоліки.

2. Методи спостереження, кваліфікація методів спостереження. Методологічні принципи застосування спостереження в соціальному дослідженні.

3. Метод аналізу документів. Види документів. Традиційний і контент-аналіз.

4. Метод експерименту. Види експериментів. Принцип та межі застосування експерименту в соціології.

Основні поняття: метод, соціальна інформація, вибіркова сукупність, репрезентативність вибіркової сукупності, анкетування, інтерв'ювання, метод спостереження, контент-аналіз.

Рекомендована література

1. *Батыгин Г.С.* Лекции по методологии социологических исследований. – М.: Логос, 1995.

2. *Бутенко И.А.* Анкетный опрос как общение социолога с респондентами: Учеб. пособие для студентов и аспирантов вузов. – М.: Высш. шк., 1989.

3. *Гордяненко В.Г.* Социологический практикум: Учеб.-метод. пособие. – К.: Академия, 1999.

4. *Здравомыслов А.Г.* Методология и процедура социологических исследований. – М.: Наука, 1969.

5. Как провести социологическое исследование: в помощь идеологическому активу / Под ред. *М.К. Горчикова, Ф.Э. Шереги.* – М.: Политиздат, 1990.

6. *Капитонов Э.А.* Социология XX века. История и технология. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1996.

7. Методы сбора информации в социологических исследованиях / Отв. ред. *В.Г. Андреенков, О.М. Маслов.* – М.: Наука, 1990.

8. *Паніна Н.В.* Технологія соціологічного дослідження: Курс лекцій. – К.: Наук. думка, 1996.

9. *Ядов В.А.* Социологические исследования: методология, программа и методы. – М.: Наука, 1987.

4. ЗАСОБИ КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

Початковий контроль здійснюється на першому занятті. Він являє собою письмове складання студентами словника найбільш вживаних соціологічних термінів і розкриття їх змісту, опираючись на знання, отримані при вивченні курсів "Філософія", "Культурологія", "Історія України", "Основи психології", "Політологія" та ін.

Мета такого контролю – визначення рівня знань студентів з питань соціальних процесів та явищ; визначення студентів з високим, середнім і низьким рівнем знань з метою спостереження за зміною цього рівня протягом навчання.

Поточний контроль здійснюється на семінарських заняттях шляхом усного та письмового опитування з оцінюванням знань за чотирибальною системою.

Підсумковий контроль передбачає іспит або залік.

Питання для підсумкового контролю

1. Теоретичні та соціальні передумови формування соціології.
2. Місце соціології в системі суспільствознавства, її зв'язок з іншими науками.
3. Поняття соціології як науки.
4. Структура та рівні соціологічного знання.
5. Основні функції соціології.
6. Позитивізм О. Конта й початок академічної історії соціології.
7. Органістична теорія суспільства Г. Спенсера.
8. Соціологія марксизму.
9. Концепція соціологізму Е. Дюркгейма.
10. Соціологія В. Парето.
11. Соціологія Г. Зіммеля.
12. Соціологічні теорії Ч. Кулі.
13. Символічний інтеракціоналізм Дж.Г. Міда.

14. Чиказька школа в соціології.
15. Функціональний аналіз Р. Мертона.
16. Інтегральна соціологія П. Сорокіна.
17. Соціологічна діяльність М. Шаповала.
18. Соціологічна діяльність М. Грушевського.
19. Сучасна українська соціологія.
20. "Соціальне" як основна категорія соціології.
21. Методологічні підходи до аналізу суспільства і механізмів його функціонування.
22. Поняття суспільства. Головні його ознаки.
23. Історичні типи суспільства.
24. Сутність системного підходу до вивчення суспільства.
25. Суспільство як соціетальна система, характеристика елементів, що її складають.
26. Сутність категорії "соціальна дія".
27. Сутність поняття "соціальна взаємодія".
28. Соціалізація індивідів. Основні чинники та канали соціалізації.
29. Ресоціалізація особистості. Проблеми ресоціалізації.
30. Соціальний статус особистості.
31. Критерії, тенденції та механізми соціального прогресу.
32. Поняття особистості в соціології.
33. Характеристика сучасних моделей соціалізації.
34. Зміст основних етапів та стадій процесу соціалізації.
35. Соціальна роль особистості.
36. Поняття соціальної структури суспільства.
37. Соціальна стратифікація суспільства.
38. Основні методологічні підходи до вирішення питань про сутність та перспективи соціальної стратифікації.
39. Типи стратифікаційних систем.
40. Природа та причини соціальної нерівності.
41. Марксистська теорія класів і теорія стратифікації.
42. Моделі соціально-класової структури сучасного західного та українського суспільства.
43. Поняття соціальної мобільності, її типи.
44. Поняття соціального інституту. Види соціальних інститутів.
45. Процес формування соціального інституту.
46. Ознаки соціальних інститутів.
47. Функції соціальних інститутів.

48. Економіка як соціальний інститут.
49. Політика як соціальний інститут.
50. Родина як соціальний інститут.
51. Освіта як соціальний інститут.
52. Поняття соціальної групи. Види соціальних груп.
53. Поняття соціального контролю, його елементи.
54. Поняття соціальної норми. Види соціальних норм.
55. Соціальні санкції, їх типологія.
56. Агенти та методи соціального контролю.
57. Квасігрупи та їх види.
58. Девіантна та делінквентна поведінка.
59. Типологія соціальних відхилень.
60. Соціологічні теорії, що пояснюють причини девіації.
61. Сутність вибірки в соціологічному дослідженні.
62. Опитування як метод збору соціологічної інформації.
63. Специфіка анкетування у соціологічному дослідженні.
64. Типи питань, особливості їх використання.
65. Метод інтерв'ю, його переваги та недоліки.
66. Метод спостереження в соціології.
67. Метод аналізу документів в соціології.
68. Метод експерименту в соціології.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна література

1. *Городяненко В.Г.* Социологический практикум: Учеб.-метод. пособие. – К.: Академія, 1999.
2. *Кравченко А.И.* Основы социологии: Учеб. пособие. – М.: Логос, 1998.
3. *Лукашевич М.П., Туленков М.В.* Соціологія: Навч. посіб. – К.: Вища шк., 1998.
4. *Павліченко П.П., Литвиненко Д.А.* Соціологія: Навч. посіб. – К.: Наук. думка, 2000.
5. *Погорілий О.І.* Соціологічна думка ХХ ст. – К.: Либідь, 1996.
6. *Радугин А.А., Радугин К.А.* Социология. – М.: Академия, 1998.
7. *Ручка А., Танчер В.* Курс історії теоретичної соціології. – К.: Наук. думка, 1995.
8. Соціологічна думка / *М. Захарченко, В. Бурлачук, Н. Молчанов* та ін. – К.: Либідь, 1996.
9. Соціологія: Підруч. / За заг. ред. *В.П. Андрущенка, Н.І. Горлача*. – К.: Вища шк., 1998.
10. Социология: Курс лекций: Учеб. пособие / *Ю.Р. Волков, В.Н. Нечипуренко* и др. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1999.
11. *Фролов С.С.* Основы социологии: Учеб. пособие. – М.: Логос, 1997.

Література для поглибленого вивчення курсу, підготовки доповідей і рефератів

1. *Арон Р.* Этапы развития социологической мысли / Под общ. ред. *П.С. Гуревича*. – М.: Прогресс, 1993.
2. *Бери Э.* Развитие Я-концепции и воспитание. – Минск: Попурри, 1986.
3. *Бутенко И.А.* Анкетный опрос как общение социолога с респондентами: Учеб. пособие для студентов и аспирантов вузов. – М.: Высш. шк., 1989.
4. *Веблен Т.* Теория праздного класса. – М.: Прогресс, 1984.
5. *Гидденс Э.* Социология. – Челябинск.: Изд-во Челябинского ун-та, 1991.
6. *Гофман А.Б.* Семь лекций по истории социологии: Учеб. пособие. – М.: Наука, 1989.

7. Дюркгейм Э. Самоубийство. Социологический этюд. – С.Пб.: Нотабене, 1998.
8. Захарченко М.В., Погорілий О.І. Історія соціології від античності до початку ХХ ст. – К.: Либідь, 1993.
9. Зейгарник Б.Н. Теории личности в зарубежной психологии: Учеб. пособие для вузов по спец. "Психология". – М.: Изд-во МГУ, 1982.
10. История социологии в Западной Европе и США. – М.: НОРМА: ИНФРА-М, 1993.
11. Как провести социологическое исследование: в помощь идеологическому активу / Под ред. М.К. Горчикова, Ф.Э. Шереги. – М.: Политиздат, 1990.
12. Капитонов Э.А. Социология XX века (История и технология). – Ростов-на-Дону: Феникс, 1996.
13. Кон И.С. Открытие "Я". – М.: Политиздат, 1978.
14. Кравченко А.И. Введение в социологию. – М.: Наука, 1995.
15. Методы сбора информации в социологических исследованиях / Отв. ред. В.Г. Андреевкова, О.М. Маслова. – М.: Наука, 1990. – Кн. 1, 2.
16. Основы социологии: Хрестоматия / Авт. кол. под рук. В.И. Астаховой. – Х.: Изд-во ХГУ, 1997.
17. Политическая социология: Учеб. пособие / Под ред. Г.П. Сопова. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1997.
18. Попова І.М. Соціологія. Пропедевтичний курс. – К.: Тандем, 1996.
19. Смелзер Н. Социология. – М.: Феникс, 1994.
20. Сорокин П. Человек. Цивилизация. Общество / Под общ. ред. А.Ю. Согомонова. – М.: Политиздат, 1992.
21. Социальная структура и стратификация в условиях формирования гражданского общества в России. – М.: Наука, 1995.
22. Ядов В.А. Социологические исследования: методология, программа и методы. – М.: Наука, 1987.

**БОБІНА Олег Валерійович
ДЮНДІН Дмитро Андрійович
КОРОСТИЛЬОВА Ірина Вікторівна**

СОЦІОЛОГІЯ
РОБОЧА НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

Методичні вказівки

Видавництво НУК, 54002, м. Миколаїв, вул. Скороходова, 5
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 1150 від 12.12.2002 р.

Редактор О.В. Нестеровська
Комп'ютерна правка і верстка Т.М. Чередніченко
Коректор Н.О. Шайкіна

Підписано до друку 21.05.2004. Формат 60×84/16. Папір офсетний.
Ум. друк. арк. 1,2. Обл.-вид. арк. 1,4. Тираж 500 прим. Вид № 52.
Зам. № 177. Ціна договірна.